فصل پنجم

نوشتار و گرافیک

هدف‌های رفتاری

پس از پایان این فصل از هنرجویان انتظار می‌رود :

۱ــ کاربردهای خط در گرافیک را نام ببرند.

۲ــ ویژگی‌های حساسیت بخشیدن به حروف را تعریف نمایند.

۳ــ حساسیت بخشیدن به حروف را انجام دهند.

مقدمه

با بررسی دقیق عناصر نوشتاری، در می‌یابیم که شکل طراحی و ترکیب حروف و رفتار با حروف در کارکردهای گوناگون گرافیک کاملاً یکسان نیست. برخورد یک طراح با حروف برای نگارش یک متن[۱] یا تیتر[۲]، دست یافتن به یک «قلم»[۳]، طراحی یک لوگو تایپ[۴] یا یک مونوگرام[۵]، عنوان یک پوستر و انتخاب روشی مناسب برای نوشتن یک «شعار تبلیغاتی»[۶]، در بسیاری موارد متفاوت است (تصاویر ۱ تا ۵).

به طور مثال، انسجام و وحدتی که در اکثر نشانه‌ها دیده می‌شود در ساختار عنوان یک پوستر، کم‌تر به چشم می‌خورد و یا ضرورت ندارد، روان بودن ترکیب و آسان‌خوانی عنوان یک کتاب آموزشی؛ الزاماً در ترکیب یک نشانهٔ فرهنگی هم لحاظ شود.

۱ــ نشانه نوشته ماهنامه اخبار ادیان ــ کوروش پارسانژاد ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

۱ــ Text
۲ــ Title
۳ــ Type Face
۴ــ Logo Type نشانه نوشته
۵ــ Monogram حرف نشانه
۶ــ Slogan

۲ــ نشانه نوشتهٔ شرکت صنام ــ ندا آسودگان ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

۳ــ مونوگرام ویژه گرافیک ــ ایرج زرگامی ــ ۱۳۶۸ هـ .ش

۴ــ مونوگرام جامعهٔ مشاوران ایران ــ ۱۳۶۱ هـ .ش

۵ــ پوستر عاشورا ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

هر نوشته برای منظور ویژه‌ای شکل می‌گیرد و طراح متناسب با نوع سفارش و هدفی که دارد؛ یکی از روش‌های نگارش را انتخاب می‌کند.

طراحی یک کلمه یا عبارت، می‌تواند با گرایش به خوشنویسی یا دست نویس انجام شود و یا کاملاً به صورت حروف چاپی صورت بگیرد. برای دست‌یابی به بهترین روش، لازم است افزون بر توجه به جذابیت شکل حروف، به تناسب شکل و محتوا و کارکرد اثر گرافیک نیز توجه نمود. در این میان، توجه به قابلیت‌های بصری خط برای تغییرات نوظهور و ویژه، عاملی است که می‌تواند علاوه بر جذب مخاطب و افزایش توجه او موجب انتقال بهتر مفهوم گردد.

حساسیت بخشیدن به نوشتار

در بسیاری از زمینه‌های طراحی گرافیک، استفاده از روش‌های رایج نگارش به تنهایی، جوابگوی نیازهای عصر ما نیست، زیرا استفاده روزمره و همگانی از آنها، موجب شده این گونه‌ها جلوه‌ای عادی و معمولی و گاه تکراری و غیر جذاب به خود بگیرند.

بنابراین، در این موارد لازم است پس از انتخاب مناسب‌ترین روش نگارش، با ایجاد تغییراتی هوشمندانه در ساختمان یا ترکیب نوشتار و استفاده از برخی روش‌ها و خلاقیت‌های ذهنی، نوشته را از حالت عام و معمول خارج کرده و به حالتی متمایز و متفاوت در آوریم.

به این برخورد در طراحی نوشتار «حساسیت بخشی» می‌گوییم. در جریان حساسیت بخشیدن به نوشتار باید توجه کرد که علاوه بر شکل حروف، تناسبات و کرسی حروف، شکل نقطه‌ها ، چگونگی اتصالات و... نیز قابل تغییر و تحول‌اند و باید هنگام تمرین آنها را مد نظر قرارداد.

در هر حال نباید فراموش کرد که در نهایت شکل نوشتار باید در تناسب با کاربری آن طراحی گردد و به میزان خوانایی لازم در آن توجه شود (تصاویر ۶ تا ۸).

تصویر ۶

۷ــ طراحی نام حضرت محمد (ص) ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۹ هـ .ش

۸ــ نشانه نوشتهٔ شرکت کامپیوتری ایران ارقام ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

مثبت و منفی : فضاهای مثبت و منفی حروف در نوشتار، نقش مهمی داشته و موجب ایجاد نوعی توجه و اهمیت بصری می‌گردد. بی‌شک، حروفی که در حالت مثبت یا منفی در صفحه فعال می‌شوند، می‌توانند بر مخاطب خود تأثیری چشمگیر بگذارند (تصاویر ۹ تا ۱۱).

۹ــ پوستر برای اسامی خداوند ــ بهرنگ مظلومی ــ ۱۳۸۵ هـ .ش

۱۰ــ پوستر رسول صبح (ویژه ارتحال امام «ره») ــ آزاده مدنی ــ فرهاد فزونی ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

۱۱ــ سرلوحه روزنامه گزارش روز ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۹ هـ .ش

تصویر ۱۲

اختصار : منظور از اختصار استفاده از حداقل عناصر بصری در نوشته و یا حذف بخش‌هایی از آن است، تا حدی که خوانایی از بین نرود (تصاویر ۱۲ و ۱۳).

۱۳ــ سر لوحه هفته‌نامهٔ کتاب هفته

بُرش خوردن : طراح می‌تواند با بریدن قسمت‌هایی از حروف توجه بیننده را جلب کند. علاوه بر این می‌تواند برای ایجاد توجه بصریِ بیش‌تر اجزای برش خورده را تا حدی جا به جا کند و به این ترتیب، متناسب با موضوع، نوعی تأکید بصری را در اثر خود وارد کند (تصاویر ۱۴ تا ۱۸).

۱۴ــ پوستر کاج‌ها را قطع نکنید ــ ادیک بغودسیان ــ ۱۳۸۶ هـ .ش

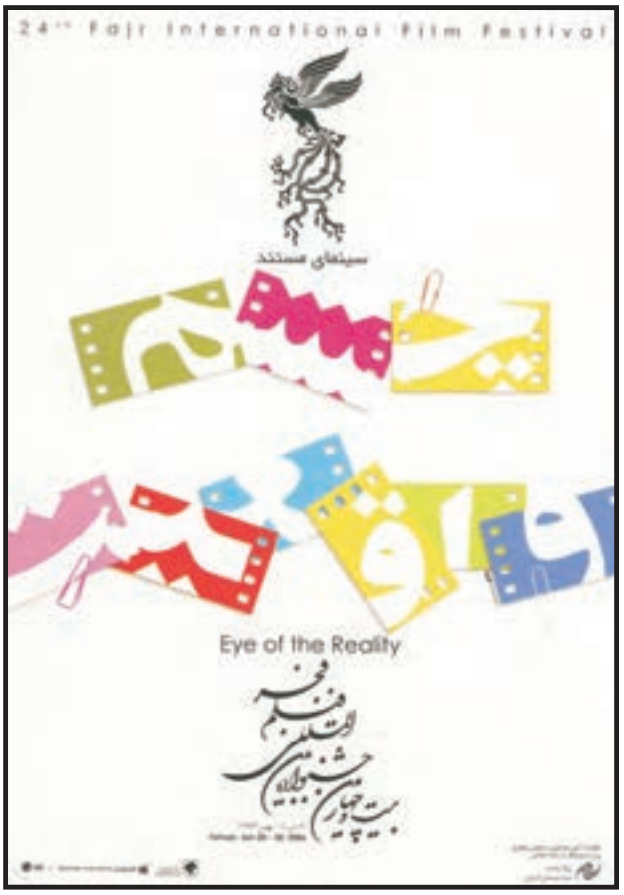

۱۵ــ پوستر سینمای مستند بیست‌وچهارمین‌جشنواره بین‌المللی فیلم فجر ــ ابراهیم حقیقی ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

۱۶ــ نشانه نوشته شرکت معماری توانا ــ دامون خانجان‌زاده

۱۷ــ پوستر با بهره‌گیری از خط نستعلیق ــ دامون خانجان‌زاده ــ ۱۳۸۴ هـ .ش

۱۸ــ طراحی برای نشریه ــ رضا عابدینی

ایجاد اتصال و مماس کردن حروف : می‌توان حروف یا کلمات را به گونه‌ای روی هم یا در کنار یکدیگر قرار داد، که به یک کل واحد و یکپارچه تبدیل شوند. در این زمینه، تغییر در کرسی حروف و کلمات و ایجاد ارتباطات جدید بین اجزای حروف و کلمات، می‌تواند تراکم و فشردگی مطلوبی در نوشته ایجاد کند و نوعی انسجام و وحدت را در آن حاکم کند (تصاویر ۱۹ تا ۲۳).

۱۹ــ نشانه نوشتهٔ سنگینهٔ مهرگان ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۸ هـ .ش

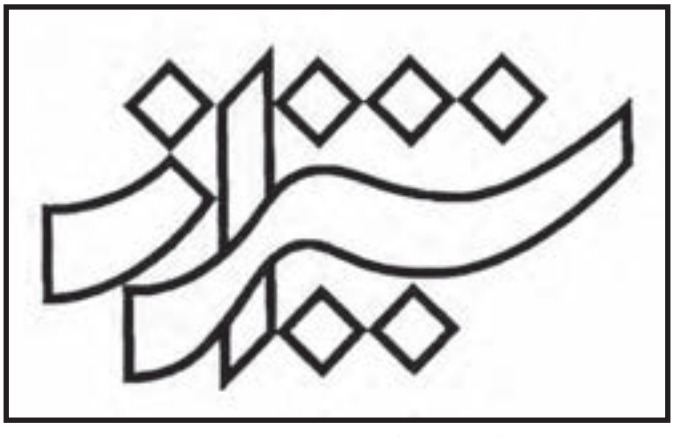

۲۰ــ عنوان نشریه شیراز ــ حمیدرضا رحمانی ــ ۱۳۷۶ هـ .ش

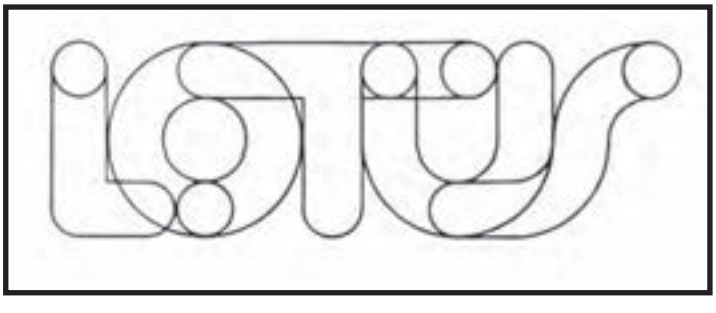

۲۱ــ نشانه نوشتهٔ شرکت سازندهٔ لامپ‌های نئون ــ Ray Mond Best ــ استرالیا

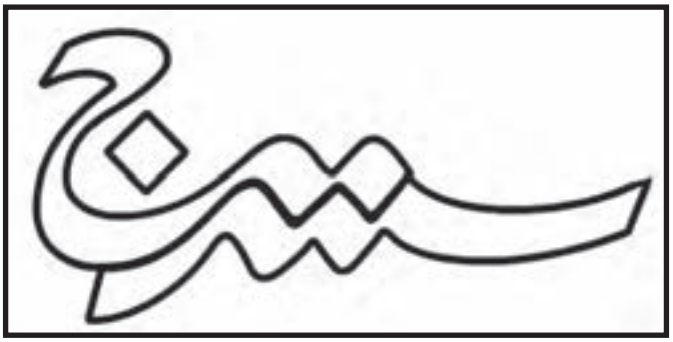

۲۲ــ نشانه نوشتهٔ شهرداری سنندج ــ حمیدرضا زری ــ ۱۳۷۳ هـ .ش

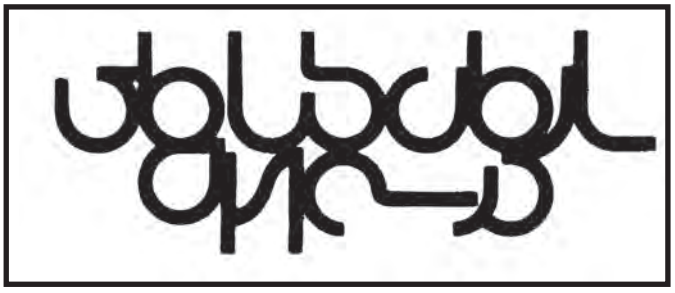

۲۳ــ نشانه نوشتهٔ سازمان کتاب‌های درسی ایران ــ سید محمد احصائی ــ ۱۳۴۹ هـ .ش

ایجاد پیوستگی در حروف : گاهی می‌توان حروف و عناصر جدا از یکدیگر را، با ریتم و حرکتی پیوسته طراحی کرد، به گونه‌ای که چشم حرکت حروف را در سیری ممتد دنبال کند.

بنابراین، مجموع یا بخشی از حروف به دنبال هم و در پیوند با یکدیگر قرار گرفته و ترکیبی یکپارچه ایجاد می‌شود.

این حالت، می‌تواند حرکت و پویایی ویژه‌ای در نوشته ایجاد کند و نیروهای موجود در شکل حروف را انسجام ببخشد (تصاویر ۲۴ تا ۲۶).

۲۴ــ نشانه نوشتهٔ شبکهٔ دوم سیمای‌جمهوری‌اسلامی‌ایران ــ جواد پویان ــ ۱۳۷۴ هـ .ش

۲۵ــ طراحی کلمهٔ همرهی ــ عبدالرسول یاقوتی

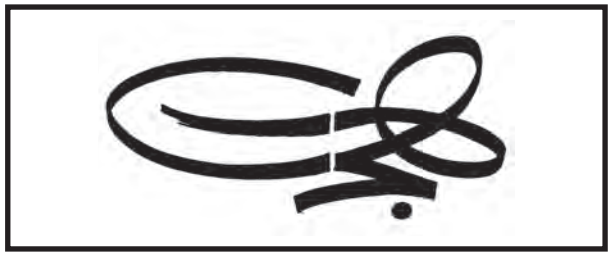

۲۶ــ طراحی کلمهٔ هجرت ــ سید وحید موسوی جزایری ــ ۱۳۷۳ هـ .ش

تغییر ضخامت حروف : در این روش، ضخامت حروف براساس نظمی منطقی و از پیش تعیین شده و یا به شیوه‌ای حسی و اتفاقی تغییر می‌کند و در نتیجه آن ریتمی جدید، در ساختار نوشته و حروف پدید می‌آید. این تغییر می‌تواند موجب القای حرکت و نور در نوشته گردد (تصاویر ۲۷ و ۲۸).

تصویر ۲۷

۲۸ــ بسمله ــ امیرشاهرخ فریوسفی

قرار گرفتن حروف در سطوح مشخص : می‌توان حروف را روی سطوح جداگانه‌ای قرار داد. در این صورت کیفیت فردی هر یک از حروف کلمه، بیش‌تر نمایان می‌گردد. این ویژگی می‌تواند به ویژه در مورد خط فارسی که حروف آن پیوسته نوشته می‌شود با سطوح یکپارچه نیز طراحی گردد (تصاویر ۲۹ و ۳۰).

۲۹ــ سر لوحه روزنامهٔ همشهری ــ حسین خسروجردی

۳۰ــ نشانه نوشتهٔ شرکت اطلاع‌رسانی ــ Cauduro Martiono ــ سائوپوئولو ــ ۱۹۸۵م

استفاده از علائم نشانه‌گذاری : علائم نشانه‌گذاری، نمادهایی قراردادی‌اند که برای سکوت، تعجب، سؤال، جدایی کلمات و امثال این‌ها به‌کار می‌روند.

به طور مثال، ویرگول سرعت خواندن را کُند می‌سازد یا علامت سؤال، لحن را عوض می‌کند. این علائم دارای ارزش بصری و تأثیر مفهومی ویژه‌ای هستند و در شیوه‌های مختلف نگارش، تفاوت‌های ظاهری بسیاری با هم دارند.

طراح می‌تواند، به منظور افزایش تأثیر پیام، این علائم را با تغییراتی در اندازه، چگونگی قرارگیری، شکل کلی، نوع قلم و یا رنگ متفاوت رسم کند (تصاویر ۳۱ تا ۳۳).

۳۱ــ طراحی عنوان جلد کتاب

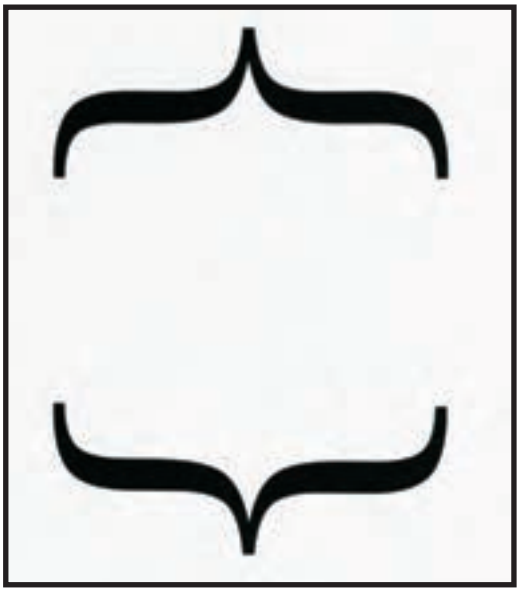

۳۲ــ نشانه جشنوارهٔ نمایشنامه‌نویسی ــ مرتضی آکوچکیان ــ ۱۳۸۴ هـ .ش

۳۳ــ نشانه نوشته برنامه رادیویی ــ دامون خانجان‌زاده

لازم به یادآوری است که افزون بر علائم یاد شده، علائم دیگری در مجموعه طراحی قلم‌های لاتین وجود دارد که می‌توان از آنها نیز همچون علائم نشانه‌گذاری استفاده کرد (تصویر ۳۴).

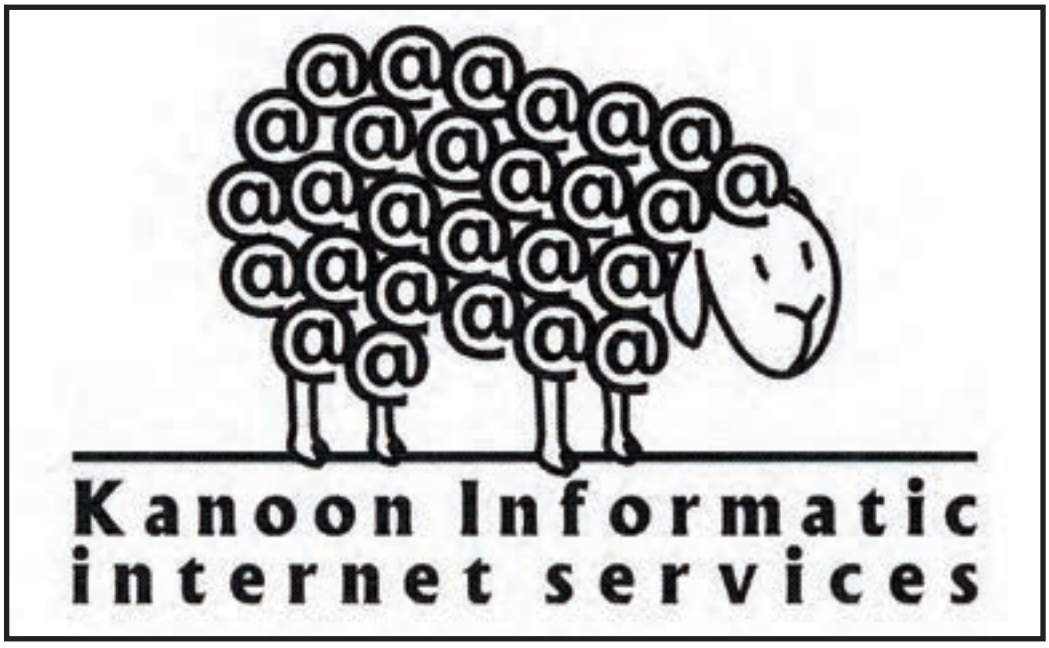

۳۴ــ کارت اینترنت کانون انفورماتیک ــ محسن محمدولیحی ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

خطوط در بر گیرنده[۱] : این خطوط، قدرت بیان حروف را افزایش می‌دهند. ویژگی خطوط در بر گیرنده که پیرامون حروف قرار می‌گیرند، وحدت و انسجام بخشیدن به کلمه است.

این خطوط می‌توانند حتی بین حروف و بخش‌های مجزای یک نوشته، ارتباط برقرار کرده و آنها را پیوند بدهد.

در این میان، ضخامت خطوط نقش مهمی دارد و می‌تواند در شکل‌گیری فضای آزاد بین حروف و دیگر عناصر تأثیر قابل توجهی بگذارد.

شکل زیر این حالت، ایجاد خط در فضای داخل حروف[۲] است. این فن به حروف، نمایی تو خالی داده، از جرم حروف کاسته و آنها را سبک‌تر نشان می‌دهد (تصاویر ۳۵ تا ۳۸).

۳۵ــ نشانه نوشتهٔ صنایع چوب راشکو ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۵ هـ .ش

۱ــ Out Line
۲ــ In Line

۳۶ــ نشانه نوشتهٔ شرکت بسته‌بندی ــ Burton Kramer ــ کانادا ــ ۱۹۸۶م

۳۷ــ نشانه نوشتهٔ طرح خانه ــ سیاوش خانی ــ ۱۳۸۴ هـ .ش

۳۸ــ عنوان روزنامهٔ اخبار ــ کامران مهرزاده ــ ۱۳۷۴ هـ .ش

ایجاد بُعد و برجسته‌نمایی : این ویژگی با استفاده از پرسپکتیو و سایه‌دار کردن حروف ایجاد می‌شود. افزودن بُعدی دیگر به حروف، وجود یک فضای سه بعدی را القا می‌کند و ایجاد سایه، به حروف جلوه‌ای برجسته می‌دهد (تصاویر ۳۹و۴۰و۴۱).

۳۹ــ نشانه نوشتهٔ شرکت تولیدی لباس‌های ورزشی ــ Roman Scuvee ــ بلژیک ــ ۱۹۷۸م

۴۰ــ نشانهٔ نوشتهٔ پودر لباسشویی برف

۴۱ــ پوستر نمایشگاه ــ دامون خانجان‌زاده

ترکیب‌بندی جدید از حروف رایج و متداول : گاهی اوقات مهم‌ترین گام در حل یک مسئلهٔ بصری، ترکیب‌بندی آن است. رسیدن به معنا و تأثیر بصری مورد نظر در هنگام کار با حروف، بستگی زیادی به نوع ترکیب‌بندی آن دارد که با نگرشی جدید در چیدمان و اتصالات حروف مقدور است. علاوه بر این ترکیب‌بندی یک نوشته در جلب توجه بیننده نیز نقش بسیار مهمی ایفا می‌کند (تصاویر ۴۲ و ۴۳).

۴۲ــ نشانهٔ نوشتهٔ مؤسسهٔ توریستی اسکاندیناوی ــ Kanjiokado ــ سوئد ــ ۱۹۸۸م

۴۳ــ طراحی عنوان سال خروس برای جلد تقویم با استفاده از خط ثلث ــ ایمان راد ــ ۱۳۸۴ هـ . ش

طراحی حروف جدید : منظور، طراحی حروفی است که مشابه با هیچ یک از قلم‌های موجود نبوده و ویژگی آشکاری از گذشته به امانت نگرفته باشد.

به عبارت دیگر، ظاهر شدن حروف در شکلی تازه است که طراحی آن با برخورد کاملاً ابتکاری طراح همراه است (تصاویر ۴۴ تا ۴۹).

۴۴ــ طراحی ابتکاری برای حروف لاتین با استفاده از ابزار

۴۵ــ پوستر کنسرت موسیقی پل پنهان ــ ساعد مشکی ــ ۱۳۸۰ هـ .ش

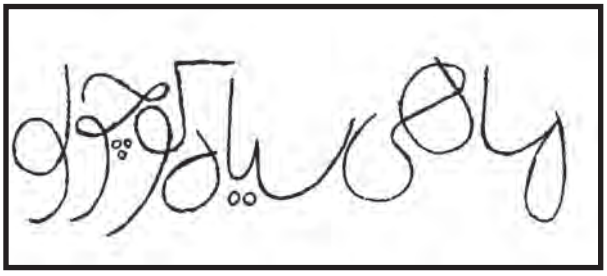

۴۶ــ عنوان کتاب ماهی سیاه کوچولو ــ فرشید مثقالی

۴۷ــ عنوان کتاب مارمولک کوچک اتاق من ــ فرشید مثقالی ــ ۱۳۵۳ هـ .ش

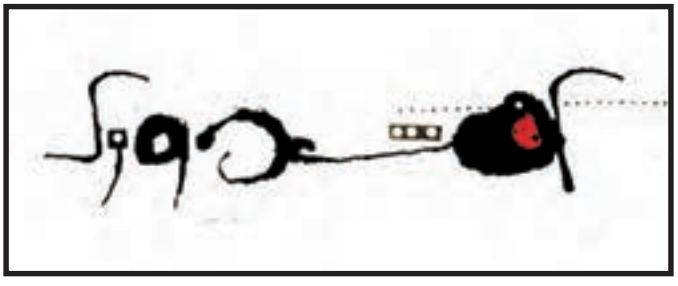

۴۸ــ عنوان کفشدوزک از کتاب سفر پروانه ــ مهران زمانی ــ ۱۳۸۵ هـ .ش

۴۹ــ نشانه نوشتهٔ شرکت اطلاع‌رسانی عرفا ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۸۰ هـ .ش

ویژه کردن ــ تأکید کردن بر بخشی از کلمه یا حروف : در این فن، با اهمیت دادن و متمایز نمودن یکی ازحروف، توجه بیننده را به بخش خاصی از اثر جلب کرده و بر آن تأکید می‌کنیم.

این کار را می‌توان با استفاده از رنگ، شکل، بافت و ویژگی‌های دیگر انجام داد. باید توجه داشت در این شیوه ساده کردن سایر اجزا، موجب افزایش تأکید بر بخش مورد نظر خواهد شد (تصاویر ۵۰ تا ۵۳).

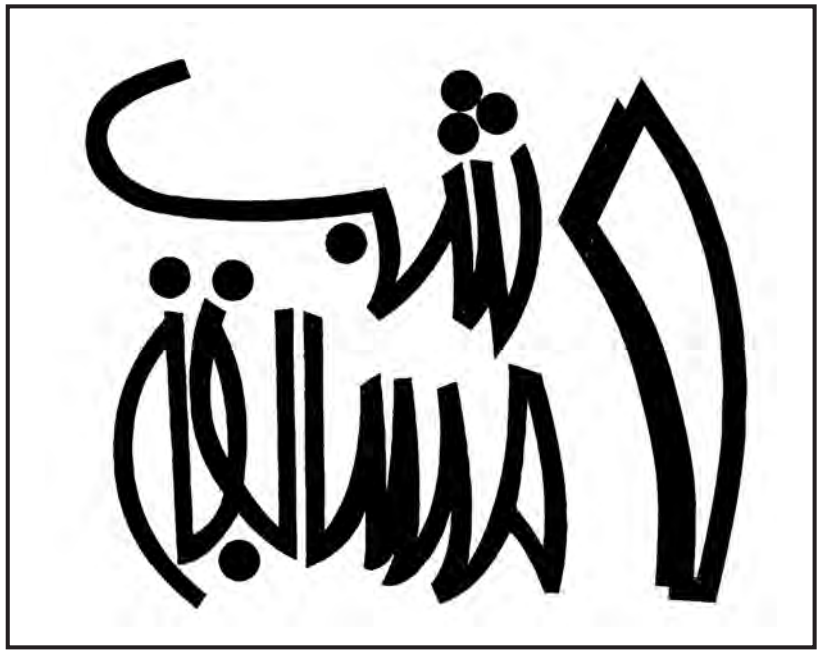

۵۰ــ عنوان برنامهٔ تلویزیونی یک شب یک مسابقه ــ رضا عابدینی ــ ۱۳۷۵ هـ .ش

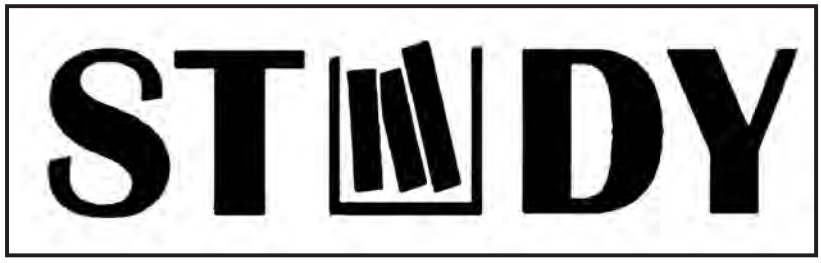

۵۱ــ نشانه نوشته مطالعه

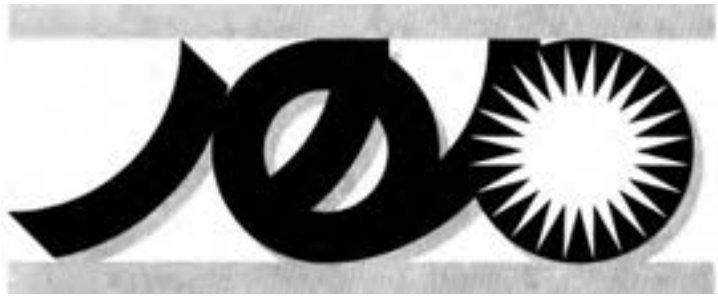

۵۲ــ عنوان نشریهٔ مهر ــ علی وزیریان

۵۳ــ نشانه نوشتهٔ شرکت تولیدی کانسارهای افرا ــ سید اسدالله چهره‌پرداز ــ ۱۳۷۴ هـ .ش

نوشتن بدون فکر قبلی ــ (بداهه‌نویسی) : گاهی که راه‌حل‌های از پیش تعیین شده، طراح را در تنگنا قرار می‌دهد، از این روش استفاده می‌کند (تصاویر ۵۴ و ۵۵).

۵۴ــ طراحی عنوان برای پوستر ــ Akira Sanada ــ پاراپن ــ ۱۹۸۷م

۵۵ــ طراحی جلد (CD) موسیقی ــ ساعد مشکی

استفاده از تنوع حروف در ترکیب یک کلمه : این فن کاملاً با عرُف و عادت ناسازگار است. نگارش یک کلمه با قلم‌های مختلف. آن را از حالت عادی خود خارج می‌کند و تأثیرات مختلف قلم‌های بکار رفته را برای رسیدن به معنا و تأثیری جدید با هم همراه می‌کند (تصاویر ۵۶ و ۵۷).

۵۶ــ نشانه نوشتهٔ شرکت تولید وسایل دفتر ــ Jani Bavcer ــ آمریکا ــ ۱۹۸۹م

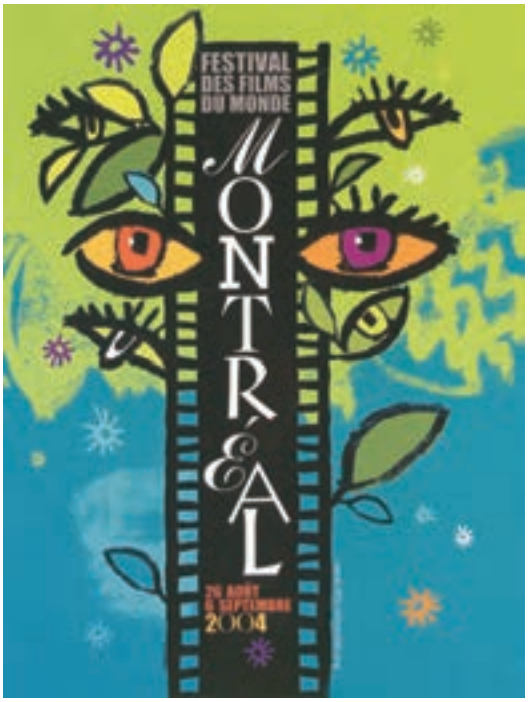

۵۷ــ پوستر جشنواره فیلم مونترال کانادا ــ علی وزیریان ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

کار با نقطه در ترکیب یک نوشتار : نقطه تنها عامل ایجاد تمایز بین حروف مشابه در نگارش فارسی است و بدین جهت، حضورش برای خوانایی لازم است.

هرچند گاهی اوقات این حضور، در ترکیب مشکل ایجاد می‌کند.

ولی نباید فراموش کرد که در بسیاری موارد داشتن نگاهی خلاق در چیدمان ، شکل ، اندازه ، رنگ و . . . نقطه می‌تواند در شکل‌گیری یک اثر نوشتاری نقش مهمی ایفا کند (تصاویر ۵۸ تا ۶۲).

۵۸ــ طراحی سرلوحه نشریهٔ فرهنگ و هنر ــ ساعد مشکی

۵۹ــ پوستر نمایشگاه تایپوگرافی ایران در روسیه ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

تصویر ۶۰

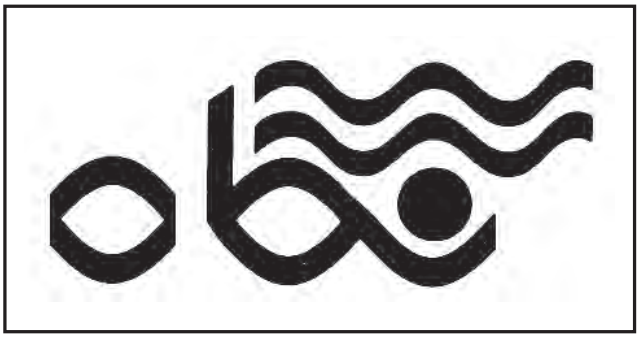

۶۱ــ طراحی سر لوحه نشریهٔ نگاه ــ علی دوراندیش ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

۶۲ــ طراحی عنوان نشریه خانه ــ علی وزیریان

ایجاد ریتم در ترکیب کلمه : با تکرار یک یا چند عُنصر بصری، به صورت منظم یا هماهنگ، ریتم ایجاد می‌شود. ریتم، عاملی مهم در ایجاد انسجام و توازن یک طرح نوشتاری است. ایجاد ریتم در طراحی حروف و کلمات از طریق توجه و تأکید بر عناصر مشابه و یا بوجودآوردن مشابهت در عناصر پدید می‌آید. شکل و حرکات خط‌ها، سطح‌ها، نقاط، فضاها، و... از عوامل ایجاد ریتم در نوشتار هستند.

این فن می‌تواند علاوه بر ایجاد ترکیبی چشم نواز نقش مهمی در تأثیرگذاری و به‌خاطر سپاری داشته باشد، به ویژه اگر در تناسب با موضوع و با مهارت لازم طراحی گردد (تصاویر ۶۳ تا ۶۹).

۶۳ــ نشانه نوشتهٔ موزهٔ رضا عباسی ــ ۱۳۵۵ هـ .ش ــ مرتضی ممیز

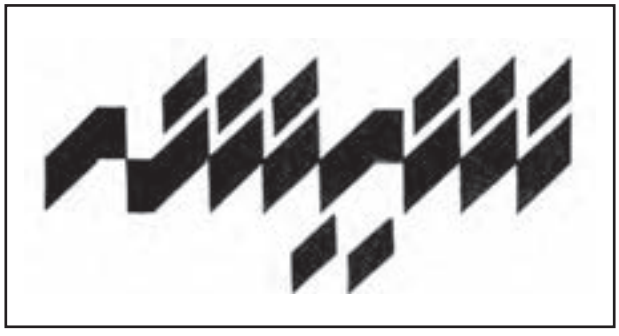

۶۴ــ عنوان هفته‌نامهٔ تخصصی شیشه ــ سید علی ساداتی‌پور ــ ۱۳۷۰ هـ .ش

۶۵ــ طراحی عبارت بسم اللّه ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

۶۶ــ طراحی عبارت بسم اللّه ــ بیژن صیفوری

۶۷ــ مدرسهٔ نظام الملک ــ علی دوراندیش ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

۶۸ــ نشانه نوشتهٔ مسجد بلال صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران ــ علی خسروی

۶۹ــ بسمله ــ مسعود جزنی ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

ایجاد تقارن و تعادل در ترکیب یک کلمه : تقارن عامل مهمی در ایجاد تعادل و وحدت در شکل یک کلمه به شمار می‌رود و روحیه‌ای ساده، متین و رسمی به کار می‌بخشد. اساس این روش شامل ایجاد نظم و قرینگی کامل یا نسبی در اجزای یک ترکیب نوشتاری است اما باید توجه داشت، تأکید و اغراق در این زمینه ممکن است اثر را یکنواخت، تکراری و کسالت‌بار کند.

بنابراین می‌توان در ترکیب یک کلمه، حروف و اجزاء را به گونه‌ای کنار هم چید که ضمن قرینه نبودن، از نظر وزن بصری با یکدیگر در تعادل باشند.

البته برقرارکردن تعادل در این روش کار دشوارتری خواهد بود ولی نتیجهٔ کار، از لحاظ بصری بسیار جذاب و متنوع خواهد شد (تصاویر ۷۰ تا ۷۵).

۷۰ــ نشانه نوشتهٔ بیمه آسیا ــ مصطفی اسداللهی ــ ۱۳۶۹ هـ .ش

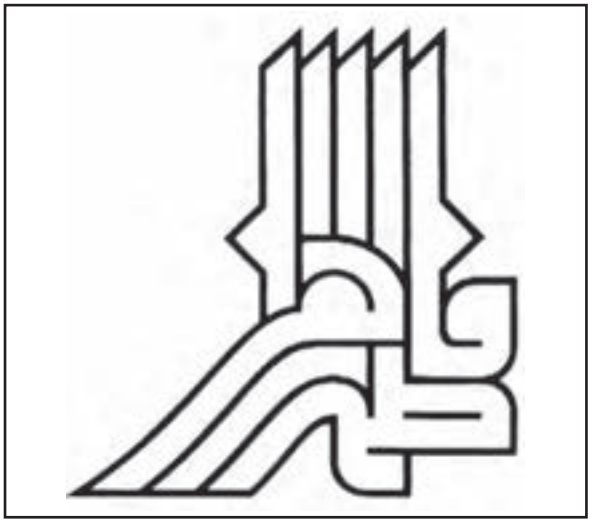

۷۱ــ نشانه نوشتهٔ بنیاد فاطمه زهرا (س) ــ صداقت جباری ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

۷۲ــ طراحی عبارت بسم اللّٰه اثر هنرجوی گرافیک ــ حمیدرضا میثاقی‌زاده ــ ۱۳۷۸ هـ .ش

۷۳ــ نشانه نوشتهٔ شرکت طوبی ــ آرمان داوودی ــ ۱۳۷۲ هـ .ش

۷۴ــ نشانه نوشتهٔ انتشارات روزنه ــ ابراهیم حقیقی

۷۵ــ نشانه نوشتهٔ شرکت تولیدی اسپری گلباران ــ فرزاد ادیبی ــ ۱۳۷۳

استفاده از رنگ : از رنگ برای تداعی بهتر معانی استفاده می‌شود و از این جهت، امکان ویژه‌ای برای طراحان محسوب می‌شود. رنگ‌ها علاوه بر باز نمود واقعیت، می‌توانند مفاهیم سمبولیک[1] را بیان کرده و نیز به یک طرح گرافیکی تشخص و ویژگی ببخشند (تصاویر ۷۶ تا ۷۹).

۷۶ــ نشانه نوشتهٔ موزهٔ هنر ــ می‌سی‌سی‌پی ــ Hap ـ Owel ــ آمریکا ــ ۱۹۸۵م

۱ــ Symbolic

۷۷ــ سر لوحه هفته‌نامهٔ دوچرخه از نشریهٔ همشهری ــ گشتاسب فروزان ــ ۱۳۷۹ هـ .ش

۷۸ــ نشانه نوشتهٔ سیستم‌های گرمایشی اخگر ــ تهمتن امینیان ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

۷۹ــ نشانه نوشتهٔ خانه چاپ ایران ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۸ هـ .ش

استفاده از بافت : بافت‌ها در نمایش احساسات بصری نقش مهمی دارند و استفاده بجا و خلاق از آنها، می‌تواند بیان قوی‌تری در طراحی حروف ایجاد کند. گاه استفاده از مواد ویژه برای رسیدن به بافت مناسب، خود عاملی در شکل گیری جلوه‌ای جدید در شکل و بیان حروف خواهد شد (تصاویر ۸۰ الف و ب و ۸۱).

الف

ب

۸۰ــ دو جلد CD موسیقی ــ میشل باتوری

۸۱ــ پوستر دومین جشنواره بین المللی نمایشگاه طنز ــ ساعد مشکی ــ ۱۳۸۲ هـ .ش

قرار گیری در شکل مشخص : در این روش، ترکیب تمامی کلمه یا بخشی از آن ، نقش یا شکلی مشخص را به نمایش گذاشته و یا یادآوری می‌کند و از این طریق، علاوه بر ایجاد طرحی متمایز و ویژه، موجب انتقال بهتر مفاهیم خواهد شد. استفاده از شکل، در طراحی کلمه و عبارت‌ها به شیوه‌های گوناگون انجام می‌گیرد :

ــ ترکیب در شکل‌های هندسی ساده (مربع، دایره، مثلث) و شکل‌های تجریدی. این شکل‌ها علاوه بر ایجاد تغییر در ترکیب حروف، در القای مفاهیم کلی مانند سکون، جهت و حرکت نیز کاربرد دارد. گنجیدن حروف و کلمات در این شکل‌ها موجب تغییراتی در زوایا، خمیدگی ها و شکل حروف می‌گردد و این شکل‌ها پس از ایجاد تغییرات لازم می‌تواند از طرح نهایی حذف شود، ولی‌گاه چنان با شخصیت کلمه و معنا آمیخته می‌شوند که بدون حضور آنها، ترکیب کلمه ناقص به نظر می‌رسد.

ــ ترکیب در شکلی فیگوراتیو که انتخاب آن می‌تواند با رویکردی نمادین یا تزئینی انجام شود. این روش به ویژه موجب ارتباط بیشتر موضوع نوشته می‌شود. در این روش میزان تغییر حروف ، بستگی به دیدگاه طراح و طراحی شکل مورد نظر دارد (تصاویر شماره ۸۲ تا ۸۶).

۸۲ــ نشانه نوشتهٔ مؤسسهٔ فرهنگی روایت فتح ــ رضا عابدینی ــ ۱۳۷۱ هـ .ش

۸۳ــ نشانه نوشتهٔ شرکت حریر سمنان ــ مسعود نجابتی ــ ۱۳۷۴ هـ .ش

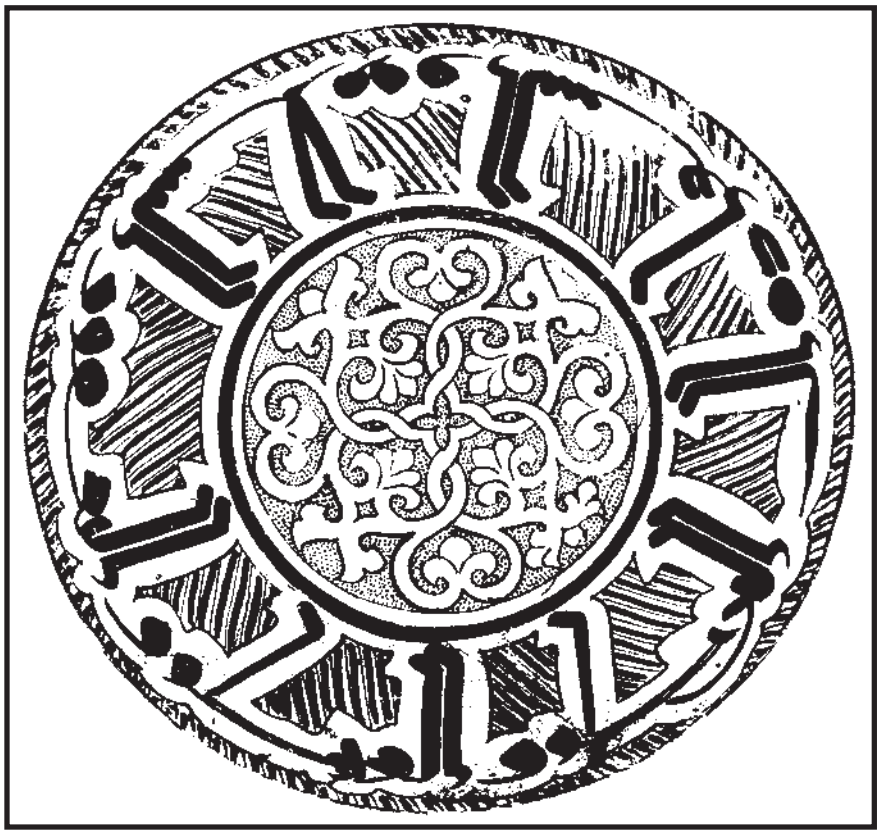

۸۴ــ قدح سفالی با کتیبهٔ کوفی ــ نیشابور، سدهٔ ۴ــ۳ هـ .ق متن کتیبه : «البرکة و الغبطة و السلامة و السعادة» برکت و خوشحالی و نعمت و تندرستی و خوشی

neoflex 2

۸۵ــ نشانه نوشتهٔ کارخانهٔ تولید فیبرهای پلاستیکی ــ Eduardo Canovas ــ آرژانتین ــ ۱۹۸۴م

۸۶ــ عنوان یادوارهٔ میلاد بین‌المللی میلاد کوثر ــ صداقت جباری ــ ۱۳۷۳ هـ .ش

استفاده از تصویر : در این شیوه تصاویر در حالت‌های گوناگون طبیعی، انتزاعی و تجریدی، نمادین یا واقعی با نوشته پیوند برقرار می‌کنند و بدین ترتیب تصویر به جزئی از ساختار اثر نوشتاری تبدیل می‌شود. پیوند ایجاد شده سبب می‌شود که گاه، ساختار نوشتار شکل تصویر را تغییر دهد و گاه شکل تصویر، ساختار نوشتار را دگرگون کند به گونه‌ای که در انتها نوشته و تصویر همساز گردند (تصاویر ۸۷ تا ۹۱).

۸۷ــ نشانه نوشتهٔ آب میوه طبیعی داربن ــ اونیش امین‌اللهی ــ ۱۳۸۶ هـ .ش

۸۸ــ سرلوحه مجله خانواده‌ها ــ هرب لوبالین[۱]

۱ــ Herb Lubalin

۸۹ــ سرلوحه مجله مادر و کودک ــ هرب لوبالین Herb lubalin

۹۰ــ نشانه نوشتهٔ نمایشگاه تخصصی بین المللی هوایی ایران ــ محمدرضا وفائی ــ ۱۳۸۱ هـ .ش

۹۱ــ نشانه نوشتهٔ کارخانه داروسازی اسوه ــ اسدالله چهره‌پرداز

استفاده از اعداد : گاه پیش می‌آید که در طراحی یک عبارت ، عاملی که از نظر اهمیت در درجهٔ نخست قرار می‌گیرد، عدد یا اعداد به کار رفته در نوشتار است و کلمات دیگر در درجهٔ دوم اهمیت واقع می‌شوند. گاهی هم طراح بدون در نظر گرفتن این مسئله، تنها به دلیل ویژگی‌های منحصر به فرد و تضاد آشکار شکل اعداد با دیگر عناصر نوشتاری، کار بر روی اعداد را به عنوان مناسب‌ترین راه حل بصری بر می‌گزینند.

برای حساسیت بخشیدن به نوشتار، روش‌های فراوانی وجود دارد که در این جا فقط به چند مورد آن اشاره شد. طراحان می‌توانند با تکیه بر خلاقیت خود این روش‌ها را توسعه بدهند و با ترکیب آنها با یکدیگر به روش‌های جدیدی دست یابند. هر یک از این روش‌ها، عاملی مؤثر در تقویت معنا و انتقال مفهوم‌اند و استفاده صحیح از آنها می‌تواند راهگشای آثاری موفق برای جامعه باشد. (تصاویر ۹۲ تا ۱۰۱)

۹۲ــ شمارهٔ پلاک فروشگاه شرکت Nike ــ Takenobu Igarashi ــ ژاپن ــ ۱۹۹۰م

۹۳ــ طراحی ابتکاری اعداد ــ علی صالحی ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

۹۴ــ طراحی شماره برای تقویم شرکت Mitsuo Katsui Kajima ــ ژاپن ــ ۱۹۹۱م

۹۵ــ کار با اعداد ــ فرهاد فزونی

۹۶ــ پوستر تجربی ــ هشتمین نمایشگاه دوسالانه جهانی پوستر تهران ــ مریم عنایتی ــ ۱۳۸۳ هـ .ش

۹۷ــ شمارهٔ ساختمان ۹ در یکی از خیابان‌های نیویورک ــ Ivan Chermayeff ــ آمریکا ــ ۱۹۸۰م

۹۸ــ پوستر شعر جوان ــ فرزاد ادیبی

۹۹ــ پوستر همایش مولانا ــ کار با اعداد ــ فرزاد ادیبی

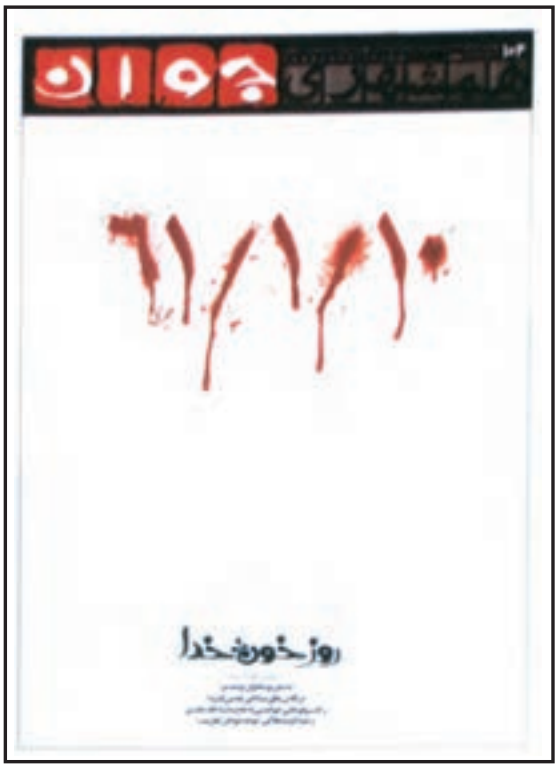

۱۰۰ــ محمدمهدی کتابدار، جلد ویژه‌نامه، همشهری جوان، ۱۳۸۵ هـ.ش

۱۰۱ــ سرلوحه هفته‌نامه چلچراغ، بهراد جوانبخت، ۱۳۸۲ هـ.ش

۱۰۲ــ تقویم دیواری با موضوع ترافیک، فاطمه کرکه‌آبادی، ۱۳۷۶ هـ.ش

تمرین

۱ـ نمونه‌هایی از «عنوان مجله» را جمع‌آوری کنید و آن‌ها را از نظر هماهنگی با موضوع و همینطور نوع حساسیت‌بخشی در هر کدام به صورت کار گروهی، مورد بحث و بررسی قرار دهید.

۲ـ چند نمونه از پوسترهایی را که در آن‌ها خط از ارزش بصری بالایی برخوردار است را جمع‌آوری کنید و با توجه به ترکیب‌بندی، شیوه‌های حساسیت بخشیدن و رنگ و طراحی، آن‌ها را به صورت کار گروهی بررسی کنید.

۳ـ با استفاده از شیوهٔ حساسیت بخشی، نشانه‌ای از نوع "مونوگرام "طراحی کنید.

۴ـ بر اساس یک موضوع دلخواه، بدون استفاده از تصویر یک پوستر طراحی کنید و آن را در قطع ۷۰ × ۵۰ اجرا نمایید.

۵ـ با راهنمایی هنرآموز، یکی از تمرینات موفق خود را در بخش‌های: خوشنویسی، حروف‌چینی یا دست‌نویس انتخاب کرده و یک یا چند شیوهٔ حساسیت بخشی مناسب را بر روی آن‌ها اجرا کنید تا به نتیجه‌ای جدید دست یابید.

۶ـ موضوعاتی که اعداد در آن‌ها نقش کلیدی دارند را انتخاب کرده، سپس با استفاده از شیوه‌های حساسیت بخشی، از آن برای طراحی یکی از زمینه‌های گرافیک مثل پوستر، جلد کتاب، تقویم و یا عنوان یک برنامه یا شبکهٔ تلویزیونی استفاده کنید.

منابع برای مطالعهٔ بیشتر

۱. عباسی، مجید (و دیگران)، ۵۰ سال خطنگاری و تایپوگرافی طراحان گرافیک ایران، نشر نظر، ۱۳۸۶
۲. مشکی، ساعد، نشانه‌ها، نشر یساولی، ۱۳۸۴

فهرست منابع

۱. هافمن، آرمین، مبانی هنرهای تجسمی، ترجمه محمدخزایی، سید محمد آوینی، مؤسسهٔ مطالعات هنر اسلامی
۲. رشوند، اسماعیل، خوشنویسی، شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران ۱۳۸۰
۳. گاور، البرتین، تاریخ خط، ترجمهٔ عباس مخبر، کورش صفوی، نشر مرکز
۴. لیونیگ استون، آلن و ایزابل، فرهنگ طراحی گرافیک، ترجمهٔ فرهاد گشایش، نشر لوتوس
۵. ماری شیمل، آنه، خوشنویسی فرهنگ اسلامی ، ترجمهٔ دکتر اسدالله آزاد، انتشارات آستان قدس رضوی
۶. ماری شیمل ، آنه، خوشنویسی اسلامی ، ترجمهٔ دکتر مهناز شایسته‌فر، مؤسسهٔ مطالعات هنر اسلامی
۷. موناری، برنو، طراحی و ارتباطات بصری ، ترجمهٔ پاینده شاهنده، انتشارات سروش
۸. کرایگ، جیمز و برتون، بروس، سی قرن طراحی گرافیک، ترجمهٔ ملک محسن قادری، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۹. قلیچ خانی، حمیدرضا، رسالاتی در خوشنویسی و هنرهای وابسته ، انتشارات روزنه
۱۰. دونیس ا. دونیس، مبادی سواد بصری، ترجمهٔ مسعود سپهر، انتشارات سروش
۱۱. ر.دبلیو. فریه، هنرهای ایران ، ترجمهٔ پرویز مرزبان، انتشارات فروزان
۱۲. هولیس، ریچارد، تاریخچه‌ای از طراحی گرافیک،ترجمهٔ سیما مشتاقی،انتشارات وزارت فرهنگ وارشاد اسلامی
۱۳. ژان، ژرژ، تاریخچهٔ مصور الفبا و خط، ترجمهٔ اکبر تبریزی، انتظارات علمی و فرهنگی
۱۴. حلیمی، محمد حسین، اصول و مبانی هنرهای تجسمی، شرکت افست
۱۵. ابراهیمی، نادر، مقدمه‌ای بر مصور سازی کتاب کودک ، نشر آگاه
۱۶. حمید سفادی، یاسین، خوشنویسی اسلامی ، ترجمهٔ دکتر مهناز شایسته‌فر ، مؤسسهٔ مطالعات هنر اسلامی
۱۷. فریدریش، یوهانس، تاریخ خطهای جهان، ترجمه‌ی فیروز رفاهی، انتشارات دنیا
۱۸. یارشاطر ، احسان، خوشنویسی (از سری مقالات دانش نامهٔ ایرانیکا) ، ترجمهٔ پیمان متین، انتشارات امیرکبیر
۱۹. کتاب ماه هنر، ویژه گرافیک ، شمارهٔ ۳۷ ـ ۳۸ مهر و آبان ۱۳۸۰
۲۰. نصرتی، سهیلا، طراحی حروف فارسی (پایان نامه دورهٔ کارشناسی گرافیک)، استاد راهنما صداقت جباری، دانشگاه تهران، ۱۳۷۹
۲۱. موسوی جزایری، سید وحید، کاربرد خط در عرصه فرهنگ و تاریخ (پایان نامه کارشناسی گرافیک) ، استاد راهنما بهرام کلهرنیا، دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۳